

Des del passat 20 de desembre i fins al proper 28 de febrer es podrà visitar al Palau Robert de Barcelona l'exposició "Fotògrafes pioneres a Catalunya", organitzada per l'Institut Català de les Dones.

Les comissàries de l'exposició, Colita i Mary Nash, ens parlen de la necessitat de rescatar les primeres generacions de fotògrafes a Catalunya.

Rastrear el passat

Vestits de ratlles i cames (1969), de Carme Garcia de Ferrando.

Podeu explicar com va sorgir la idea d'organitzar aquesta exposició i com van ser els inicis del projecte?

COLITA: Bé, la idea va sorgir d'una manera molt fàcil. Vaig pensar que era absolutament impossible que no hi hagués dones fotògrafes abans de Montse Faixat i jo. Els únics referents que teníem eren Joana Biarnés i Montserrat Sagarra. Un dia, casualment, ho vaig comentar a la Mary, li va interessar molt la idea i vam decidir començar a treballar-hi.

MARY NASH: Quan la Colita va plantejar que de segur que elles no van ser les primeres fotògrafes catalanes, jo li vaig dir que de la mateixa manera que ara encara desconexiem qui eren les fotògrafes pioneres catalanes, fa vint-i-cinc anys tampoc no sabíem res de les primeres metgesses, sindicalistes o feministes. Realment s'ha produït una amnèsia històrica, un oblit complet de les dones que

van exercir professions i activitats ben diverses en un determinat moment, la història no s'hi ha fixat. Aquesta és la raó per la qual jo estava absolutament convençuda que fent una investigació trobaríem aquell tros d'història que parla de les anteriors generacions de fotògrafes a Catalunya. El desconeximent i l'oblit del paper que les dones han representat en la història es produeix en molts d'àmbits. Era qüestió de traslladar la nostra experiència en aquest camp i començar la investigació.

COLITA: Vam començar consultant totes les col·leccions, museus, arxius, biblioteques..., i ens hi vam posar en contacte sistemàticament.

M. NASH: Generalment, les primeres consultes que vam fer als diferents museus, arxius..., als llocs on teòricament hi hauria d'haver material de dones fotògrafes, en la mesura que es tracta de part del patrimoni cultural català, no fructificaven. Normalment, la primera

resposta que rebíem era que no tenien constància de l'existència de cap pionera de la fotografia. Fins i tot expressaven inicialment els seus dubtes en relació amb la viabilitat de la nostra proposta de trobar aquestes dones, però després van demostrar un gran interès en el tema.

COLITA: Exacte, hi havia dubtes que existissin realment aquestes pioneres.

—La vostra intenció original ja era organitzar una exposició o pensàveu que potser no hi hauria material?

COLITA: Sí, nosaltres ja preteníem fer una exposició. En un cert sentit ens hi vam llençar, plenes de fe, pensant que trobaríem el material. Però realment no en teníem cap seguretat, i va ser a partir de les investigacions, quan va anar sorgint la informació sobre aquestes fotògrafes, que vam veure que era possible. Les primeres que vam poder documentar van ser les de l'Agrupació Fotogràfica de Catalunya.

M. NASH: Sí. Teníem la idea inicial de localitzar les fotògrafes pioneres i rescatar les seves obres, amb una pretensió poc definida fins al moment que poguéssim veure l'obra, però pensant també a fer una exposició. Un cop vam localitzar les fotògrafes que treballaren durant l'època franquista i els seus arxius, gràcies a l'Agrupació Fotogràfica de Catalunya, vam tenir una perspectiva molt més clara de la pertinença de mostrar les fotografies. En aquell moment va ser decisiva la col·laboració de Carme Garcia de Ferrando, que ens va posar en contacte amb altres dones fotògrafes i vam poder accedir a la seva obra.

COLITA: A més a més ens vam quedar tranquil·les perquè el treball de les fotògrafes era bo. Vam començar veient el treball de Carme Garcia de Ferrando, Roser Oromí Dalmau, Roser Martínez Rochina i Rosa Szücs, el nucli de fotògrafes que s'agrupaven a l'entorn de l'Agrupació.

M. NASH: El procés s'iniciava quan ens posàvem en contacte amb aquestes senyores. Elles ens van obrir de bat a bat les portes de casa i els hem d'agrair la seva generositat i col·laboració. No només ens atengueren, sinó que van buscar pertot arreu les caixes on guardaven les fotos. Vam descobrir llavors la dimensió i envergadura de la seva obra. En primer lloc ens vam dedicar a conèixer la seva obra i després vam continuar amb el procés de documentació, i començarem a reconstruir les biografies per mitjà d'entrevistes en profunditat amb elles.

COLITA: Són dones que ara tenen al voltant de noranta anys.

M. NASH: Quan vam començar la recerca, moltes ja tenien més de vuitanta anys, però també una gran vitalitat i ganes de compartir la seva obra i les experiències.

COLITA: Continuant amb el sistema de treball, vam fer consultes a Tarragona, a Lleida, a Girona, però no vam trobar gairebé res...

M. NASH: La qüestió és que la nostra intenció era aconseguir reconstruir aquesta parcel·la de la història de la fotografia amb fotògrafes procedents de diferents territoris d'arreu de Catalunya. El problema ha estat que hem localitzat més materials a Barcelona que no pas en altres llocs.

COLITA: Però a la Garrotxa vam trobar el col·leccionista Melcior Teixidor, que ja ens va dir que tenia material quan li vam fer la trucada telefònica de rigor. Va ser una autèntica mina, tenia un material excel·lent. Melcior Teixidor dedica el seu temps i els seus recursos al col·leccionisme fotogràfic i té un arxiu fantàsticament organitzat. Allà trobarem ni més ni menys que quatre pioneres de la fotografia catalana.

M. NASH: Vam tenir la gran sort que en aquell arxiu vam trobar material d'èpoques anteriors a les fotògrafes de l'Agrupació. L'arxiu de Melcior Teixidor a Olot era sorprenent, realment, pel fet mateix d'incloure dones a les col·leccions. En molts casos, quan es fa una col·lecció, fins i tot en el cas de les institucions, no s'hi incorpora l'obra de dones. D'alguna manera, es parteix del pressupòsit que la seva obra o no té valor o no ha existit. Per la importància de les fotògrafes localitzades, cal destacar la transcendència d'Olot com a lloc

Dona asseguda amb nena (segona meitat del segle XIX), d'Anaïs Napoleon.

d'arrelament de professionals de la fotografia. No sabem si és una excepció.

—Els materials que hi havia a l'arxiu de Melcior Teixidor us van permetre reconstruir la nissaga de fotògrafes del final del segle XIX i el principi del XX, no?

COLITA: A la col·lecció d'aquest l'arxiu olotí hi havia l'obra que ens va permetre establir la història de les pioneres des de mitjan segle XIX fins als anys quaranta del XX. L'obra de les primeres fotògrafes Anaïs Napoleón i Dolores Gil de Pardo és tota una troballa; es tracta de dones que treballaven de manera professional en ple segle XIX.

A més, poguérem reconstruir l'inici del segle XX a través de Carme Gotarde i Camps i Maria Serradell i Sureda. Certament, l'obra de Carme Gotarde és magnífica, es tracta d'un treball molt valuós.

COLITA: És clar, la nostra recerca és un començament, la història es va col·locant com ho fan les peces d'un trencaclosques. Hi ha pioneres professionals, que treballen en estudis i tot això, i de cop arriba la guerra l'any 1936 i es produeix un buit absolut. L'àmbit cultural queda definitivament minvat en tots els aspectes. Durant la Guerra Civil les dones havien sortit de casa a treballar;

Estació de França (Barcelona, 1967), de Roser Martínez Róchina.

quan acaba, es tanquen a les cases, a dedicar-se a les "tasques pròpies del seu sexe". El grup de dones sorgit a l'Agrupació és molt important perquè, malgrat tenir-ho tot en contra, es dediquen a fer fotos. Es presenten a premis, fins i tot d'àmbit internacional, i els guanyen. No pensen a fer-se professionals, però mantenen viva la flama de la fotografia.

M. NASH: Sí, tornant al període del franquisme, sens dubte cal remarcar la importància que tenia l'Agrupació en aquells moments. Al seu arxiu vam trobar més pistes, documentació sobre l'obra de les fotògrafes que es reunien allà i les activitats en què participaven. Aquestes dones van saber crear un espai propi, quan fer-ho era realment difícil, en plena dictadura. No estava ben vist que les dones dediquessin temps ni a la

fotografia ni a cap altra tasca que fos per a elles mateixes. Els espais on es feia fotografia eren exclusivament masculins. Inicialment elles van trobar reticència, van haver de lluitar per situar-se i finalment crearen un grup molt especial de coneixement i suport mutu. Foren molt valentes creant el Grup Femení de l'Agrupació. Es tractava d'un espai en què podien ensenyar el seu treball, i això era fonamental. De fet, un dels problemes que tenien era l'aïllament, no tenien manera de sortir de casa i mostrar les seves fotografies. Elles mateixes assenyalen com era d'important donar a conèixer les seves activitats. A l'Agrupació, entre elles i amb els companys, comentaven les fotografies, i a partir de l'intercanvi d'opinions i informació, perfeccionaven el treball. La majoria d'elles, tal com deia Colita, es

presentaven a concursos internacionals, estatals i locals. Aquesta era la via que van trobar per incorporar-se als circuits de la fotografia. També és important assenyalar el paper significatiu que representaven els cursos organitzats per la mateixa Agrupació. I mereix remarcar també la gran capacitat que van mostrar aquestes dones per establir una xarxa i donar-se suport les unes a les altres. Encara avui dia, que tenen prop de noranta anys, es nota la importància i la solidesa d'aquesta xarxa que aconseguiren construir.

COLITA: Efectivament, continuen en contacte, continuen la relació. A més, cal esmentar Madronita Andreu, que és tota una excepció en aquesta època. Es tracta d'un cas que cal considerar a part. És una fotògrafa excel·lent que no es presenta a concursos ni va tenir mai la intenció de fer-ho. Es dedica exclusivament a fer fotos de la família i amics. Madronita Andreu es va donar a conèixer arran de la pel·lícula que es va fer amb el material cinematogràfic que ella mateixa havia anat gravant al llarg dels anys. Aquest material estava als arxius de la Filmoteca de Barcelona. José Luis López Linares el va trobar i en va fer un documental. Després de veure les imatges de Madronita Andreu a la pel·lícula, vam sentir curiositat per conèixer les fotografies que feia. Ens posàrem en contacte amb Maurici Villavechia i Flora Klein, nét i filla respectivament de Madronita Andreu. Molt generosament ens van convidar a accedir al seu arxiu. Amb el que vam trobar allà hem fet una selecció que a nosaltres ens fa pensar en el *Vogue* a casa, o en el veí d'*El gran Gatsby*, amb unes fotografies de gran qualitat i sensibilitat i que són un reflex absolutament inestimable de la vida de l'alta burgesia catalana de l'època.

M. NASH: A més, aporta una visió molt cosmopolita al conjunt, ja que és una dona que va viatjar molt, que va viure a Nova York... És a dir, que té una perspectiva que va més enllà de Catalunya.

COLITA: Exacte, és una gran aficionada a la fotografia; tant que l'afició la sobrepassa. De manera que ella adquireix una dimensió realment particular dins del paisatge que formen les altres fotògrafes.

—En una segona etapa del franquisme apareix una altra generació de dones, en què les fotògrafes tornen

Montserrat Sagarra

Joana Biarnés

Carme García de Ferrando

a dedicar-se de manera professional a la fotografia?

M. NASH: Sí, podem establir que hi ha un altra generació al tardofranquisme, cap al final dels cinquanta, quan ressorgeixen les professionals, unes figures que resulten llavors molt transgressores.

COLITA: Aleshores Montserrat Sagarra i Joana Biarnés destaquen dintre del panorama de la fotografia precisament perquè aconseguen fer-se un lloc dintre d'un àmbit que en aquell moment era absolutament masculí, malgrat que van haver d'enfrontar-se amb nombrosos obstacles. Joana Biarnés es va convertir en la primera reportera gràfica catalana, amb una obra magnífica. Va ser tot un tomb de la història. Aquestes dues dones van ser els referents que tinguérem les joves fotògrafes que començàvem a dedicar-nos-hi quan s'iniciava la dècada dels seixanta.

—Tal com heu explicat, us vau endinsar en aquest projecte sense saber amb què us trobaríeu. Com valoreu ara tota l'obra que heu aconseguit localitzar i documentar?

M. NASH: Jo diria que l'obra localitzada és d'un valor inestimable. Quan vam començar estàvem convençudes que trobaríem fotògrafes amb obres bones, però les nostres previsions han estat superades. Són dones amb una obra excel·lent i que, a més, en alguns casos van obtenir ja un reconeixement internacional en la seva època, encara que aquí, amb el pas del temps, hagin esdevingut figures absolutament desconegudes. D'altra banda, esperem que en la mesura que es faci conèixer l'obra d'aquestes pioneres, sortiran més materials i s'ampliaran els coneixements sobre fotògrafes d'arreu de Catalunya. Aquest

projecte ha establert un punt de partida, perquè a partir d'on no hi ha res no es pot reconstruir la història. En el cas d'Olot, com hem dit, vam trobar un col·leccionista particular, Melcior Teixidor, amb uns arxius impressionants, però no hem tingut la mateixa sort a Lleida o a Tarragona. Els museus tampoc no han identificat l'obra de dona, i l'han incorporat al patrimoni, així que esperem que a partir d'aquesta exposició es des-

Autoretrat de Madroñita Andreu, fotògrafa.

perti més interès institucional i públic per l'obra d'aquestes pioneres.

—Abans d'acabar, voldria que expliquéssiu què penseu que aporta la investigació en el camp de cada una de vosaltres, de Colita quant a fotògrafa i, en el cas de Mary, des del punt de vista d'una historiadora especialitzada en gènere.

COLITA: Jo personalment m'he realitzat moltíssim. No recordava haver-ho

passat tan bé des que feia fotos de flamenc. La satisfacció de recuperar tot això és enorme. Ara entenc els historiadors.

M. NASH: Hi estic d'acord, se sent una gran satisfacció perquè d'alguna manera comencem a treballar com si fóssim detectius, sense tenir res, i acabem tenint una obra que es pot exposar al Palau Robert de Barcelona o a qualsevol altre lloc del món. També és el plaer d'haver encertat en allò que hem localitzat i la satisfacció que es reconegui una feina que ara per ara s'ignorava. Desitgem que aquesta obra, en exposar-se al públic, i aquestes fotògrafes obtinguin el reconeixement que mereixen. Crec que un dels problemes que sempre han tingut les dones, en aquest cas les fotògrafes, és que mai no han estat valorades en el seu entorn més immediat, social, cultural i, de vegades, familiar. A partir d'ara l'obra de les pioneres catalanes de la fotografia hauria de començar a formar part realment del nostre patrimoni. A més, personalment, Colita i jo fem un tàndem excel·lent i en gaudim molt, de treballar juntes.

COLITA: Les dues posem molta dedicació a la feina. Sí, sense cap dubte el fet de treballar juntes, la possibilitat de col·laborar, ha estat un altre aspecte positiu en aquest projecte. Hem volgut aportar juntes alguna cosa a la història de la fotografia i a la de les dones. Considerem que és fer justícia històrica.

COLITA i M. NASH: Voldríem que l'epitafi de la nostra feina en aquest projecte juntes fóra que les pioneres de la fotografia a Catalunya ja no són invisibles.

Mar Binimelis